

KOP
SOLĪ

“Novēlu aktīvus biedrus,
domubiedrus un
atbalstītājus!”

Daina Mežecka

9. lpp.

SEPTEMBRIS 2020 | #9 (1120) | WWW.LNS.LV

DIVDESMITGADES VEIKUMS LATVIEŠU ZĪMJU VALODĀ

Par godu latviešu zīmju valodas oficiālās atzišanas divdesmitgadei 1. septembrī LNS notika pasākums ar uzaicinātu dalībnieku piedalīšanos. Kā zināms, 2000. gada 1. septembrī

stājās spēkā Valsts valodas likums, kas arī nosaka, ka “valsts nodrošina latviešu zīmju valodas attīstīšanu un lietošanu saziņai ar nedzirdīgajiem cilvēkiem”.

—LNS prezidente Sandra Gerenovska

VISPASAULES NEDZIRDĪGO DIENĀ

Līdz ar septembra sākumu, viršu ziedēšanu un lapu krāsošanos, klāt ir ne tikai rudens, kas ir Latvijas garākais gadalaiks, bet arī mūsu visnozīmīgākie svētki – Starptautiskā Nedzirdīgo nedēļa, kuras ietvaros tiek atzīmēta Starptautiskā zīmju valodu diena un Vispasaules Nedzirdīgo diena.

Šogad svētki ir īpaši, jo notiek mūsu biedrības simtgadē. Tagadējie LNS biedri, darbinieki, brīvprātīgie darbinieki, LNS draugi un sadarbības partneri ir simts gadus garā vēstures posma aculiecinieki un tā aktīvie veidotāji. Gandrīz katrs no kolēģiem, pirms nonācis kādā no organizācijas struktūrām un veidojis tās ikdienu, ir tā vai citādi saistīts ar nedzirdīgo cilvēku dzīvi, bijis tās liecinieks.

Mīlēsīm savu organizāciju, godāsim to,

vēlēsīm Latvijas Nedzirdīgo savienībai un tās biedriem panākumus! Atcerēsimies, ka veiksmē un attīstībā mūsu organizācijai daudzkārt atkarīga no mums pašiem!

Lai mums pietiek spēka visiem dzīves brīžiem, lai izturība, entuziasms un radošums nekad neapsīkst ikdienas gaitās.

Lai katra biedra sirdij netrūkst mīlestības,

Lai vienmēr un visur pavada veiksmē,
Lai jūsu visu acīs atspīd vairāk prieka
Un nogurums lai paliek svešs!

Biedrība nav tikai mājas, kas tiek sakārtotas. Biedrība - tie ir cilvēki, kas tajā dzīvo un to veido.

Sirsniņģi sveicu visus LNS biedrus Vispasaules Nedzirdīgo dienā. ●

KOPSOLĪ LASIET

2. OFICIĀLĀS VĒSTIS

- Pasaulē atzīmē Starptautisko zīmju valodu dienu
- LNS Goda biedri atzīmē simtgadi

3. POLITISKĀ LĪDZDALĪBA

- Pirmoreiz Rīgas domē ievēlēja deputāte ar dzirdes traucējumiem
- Vēlēšanas beigušās – esmu apmierināts ar rezultātu

4. SARUNU FESTIVĀLĀ LAMPĀ

5. RĪGAS BIEDRĪBAS ZIŅAS

6. – 8. ZĪMJU VALODAS MĒNESIS

- Divdesmitgades veikums latviešu zīmju valodā
- Ir svarīgi zināt zīmju valodu
- Austrāliete Latvijā runā zīmju valodā
- Būvmateriālu veikalā apkalpo zīmju valodā

9. NUMURA INTERVIJA

- Intervija ar Ziemeļvalstu Ministru padomes biroja Latvijā pārstāvi Dainu Mežecku

10. NODARBINĀTĪBA

- Nedzirdīgie vēro, kā jādara un ātri iemācās – Miks Auželis strādā VALPRO
- Cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem iespēja apgūt jaunas prasmes

11. PAKALPOJUMU PIEĶĀMĪBA

- Pansionātā nedzirdīgajam nav ar ko parunāties
- Kas par to maksās?

12. TEHNOĻIJU IESPĒJAS

13. BRĪVAIS LAIKS

- Vērot dārzu – tā ir mana meditācija
- Apmeklē Botānisko dārzu

14. – 15. IESKATS VĒSTURĒ

- Septembris LNS vēstures lappusēs
- Atceroties nedzirdīgo labvēļus Pauli Timermani un Aleksandru Pārupi

16. DAŽĀDI

PASAULĒ ATZĪMĒ STARPTAUTISKO ZĪMJU VALODAS DIENU

23. septembrī visā pasaulē jau trešo reizi tika atzīmēta Starptautiskā zīmju valodu diena. Par atzīmējamās dienas statusu ANO Ģenerālā asambleja nobalsoja 2017. gada decembrī.

INTERNATIONAL WEEK OF THE DEAF

Datuma izvēle - 23. septembris - ir saistīta ar Pasaules nedzirdīgo federācijas (WFD) izveidi 1951. gadā, kad kā viens no galvenajiem jaunās organizācijas mērķiem tika izvirzīta zīmju valodas un nedzirdīgo kultūras saglabāšana, kas ir priekšnoteikums nedzirdīgo cilvēku cilvēktiesību nodrošināšanai.

Toreizējais Pasaules nedzirdīgo federācijas prezidents Kolins Allens uzsvēra šo panākumu, sakot, ka "Šajā rezolūcijā ir atzīta zīmju valodas un pakalpojumu nozīme, kā arī tas, ka nedzirdīgiem cilvēkiem pēc iespējas ātrāk dzīves laikā jānodrošina pieeja zīmju valodai. Tā arī uzsver principu - "neko par mums bez mums" attiecībā uz sadarbību ar nedzirdīgo kopienām."

Starptautisko Nedzirdīgo nedēļu Pasaules nedzirdīgo federācija (WFD) pirmo reizi aicināja atzīmēt 1958. gada septembrī, un kopš tā laika tā ir kļuvusi par nedzirdīgo vienotības un saskaņotības globālās kustības paraugu, kas visā mūsdienu sabiedrībā veicina izpratni par jautājumiem, ar kuriem nedzirdīgie cilvēki saskaras ikdienā.

Šogad Pasaules nedzirdīgo federācija aicināja svinēt Nedzirdīgo nedēļu no 21. līdz 27. septembrim, piedāvājot katrai dienai savu tēmu:

- 21. septembrī – Zīmju valodas
- 22. septembrī – Iekļaujošā zīmju valodas vide
- 23. septembrī – Starptautiskā zīmju valodu diena. Zīmju valodu visiem!

- 24. septembrī – Nacionālo zīmju valodu oficiālā atzīšana
- 25. septembrī – Vienlīdzīgas iespējas visiem nedzirdīgiem cilvēkiem
- 26. septembrī – Nedzirdīgie biznesa vadībā
- 27. septembrī – Es parakstos par cilvēktiesībām!

Ko nozīmē vienlīdzība zīmju valodām? Lasiet *Pasaules nedzirdīgo federācijas Hartu par tiesībām uz zīmju valodas izmantošanu visiem* latviešu valodā LNS mājaslapā sadaļā *Zīmju valoda*

WFD aicina organizācijas un privātpersonas parakstīties par šo hartu WFD mājaslapā www.wfdeaf.org/charter.

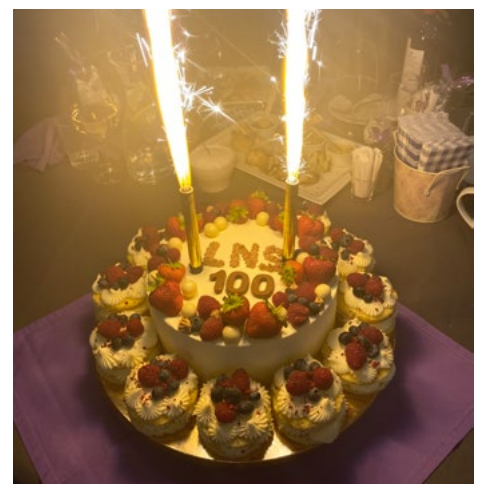
Kāpēc ir svarīgi parakstīties par WFD federācijas Hartu par tiesībām uz zīmju valodas izmantošanu visiem? Parakstot šo hartu, mēs varam izteikt atbalstu nedzirdīgo cilvēku tiesībām pilnībā īstenot savas cilvēktiesības uz zīmju valodas izmantošanu. Šādā veidā mēs realizējam 2020. gada Starptautiskās nedzirdīgo nedēļas tēmu *Nedzirdīgo cilvēku cilvēktiesību nodrošināšana*. ●

GODA BIEDRI SVIN LNS SIMTGADI

28. augustā Rīgā, kafejnīcā Fazenda, pulcējās vairāk kā 20 LNS Goda biedru, lai atzīmētu LNS simtgadi.

Pasākuma laikā LNS prezidente Sandra Gerenovska sanākušajiem Goda biedriem pasniedza LNS simtgades grāmatu *Laika zīmes*. Goda biedriem tika sarūpēts arī LNS vēstures atskats. Apmēram 300 slaidu prezentāciju par LNS simts darbības gadiem komentēja LNS viceprezidente Brigita Lazda. Tika izklāstīti vairāki jauni vai piemirsti LNS vēstures fakti, kas pārsteidza pat dažu Goda biedru. Pēc tam tika organizēts "brīvais mikrofons" – biedri dalījās atmiņās par to, kā nokļuva nedzirdīgo organizācijā un par laiku, kad paši tajā aktīvi darbojās. Pasākuma programmu ar melodeklamācijām kuplināja Maiga un Juris Elbroti.

Pasākums ilga vairāk kā piecas stundas. Liels bija Goda biedru atkalredzēšanās prieks un tikšanās sajūsma! Pasākuma nobeigumā Goda biedri izteica vēlmi pēc līdzīgām tikšanās reizēm arī turpmāk. ●

—Baiba Bicēna

PIRMOREIZ RĪGAS DOMĒ IEVĒLĒTA DEPUTĀTE AR DZIRDES TRAUCĒJUMIEM

Rīgas domes ārkārtas vēlēšanās partiju apvienības *Attīstībai/Par!*, *Progresīvie* sarakstā bija iekļauta arī Rūta Mežavilka no Latvijas Vājdzirdīgo atbalsta asociācijas *Sadzirdi.lv*. Pateicoties vēlētāju ieliktajiem plusiņiem, viņa no 29. vietas pārvietojās uz 17. vietu un tika ievēlēta.

Rūta Mežavilka dzimusi 1971. gadā Rīgā. Augsto frekvenču vājdzirdība viņai ir kopš zīdaiņa vecuma – pēc dzemdību namā iegūtās stafilokoku infekcijas. Pateicoties vecāku neatlaidībai un nodarbībām pie logopēda, Rūta iemācījās runāt un lasīt no lūpām. Vispirms viņa mācījās Rīgas 3. vidusskolā kopā

ar “parastajiem” bērniem, bet vēlāk pabeidza Jāņa Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskolu un Mākslas akadēmiju.

Rūtas mamma ir ārste. Tēvs – pazīstamais karikatūrists un mākslinieks Uģis Mežavilks, tēva brālis – populārais sporta žurnālists Zigurds Mežavilks. Tāpēc saprotams, ka Rūta labi orientējas gan veselības un labklājības nozarē, gan mākslā un žurnālistikā. Viņa ir bijusi redaktore literārajam žurnālam *Luna*, kā arī sacerējusi vairākas grāmatas: dzeju, lugas, romānu. Viņa veidojusi arī animācijas filmas, piemēram *Vai Rīga jau gatava?*

Ļoti aktīvi Rūta raksta arī sociālajos tīklos internetā. Par vājdzirdības problēmām viņa sarakstījusi blogu *Izvēle dzirdēt*, kuru var lasīt: www.izveledzirdet.wordpress.com

Zīmju valodu Rūta neprot un nelieto. Tāpēc surdotulks viņai nav vajadzīgs. Tā vietā viņa vairāk priecājas par subtitriem. Rūtai ļoti noderētu teksta pierakstītājs, bet šāda pakalpojuma Latvijā nav. Acīmredzot šāds un citi pakalpojumi būs jāizveido.

Priekšvēlēšanu laikā Rūta rakstīja:

“Manas prioritātes ir vides pieejamība personām ar invaliditāti – gan

ratiņniekiem, gan vājredzīgiem un neredzīgiem, gan, arī saprotams, vājdzirdīgiem un nedzirdīgiem.

Man ir jautāts – bet kā, būdama vājdzirdīga, tu domā piedalīties sēdēs un apspriedēs.

Taisnība, plašas telpas ar sliktu akustiku man ir izaicinājums.

Tāpat izaicinājums ir arī ZOOM sapulces ar lēnu internetu, jo tur attēls, proti, runātāja lūpu kustības, mēdz nesakrist ar skaņu. Arī sanāksmes, kur cilvēki runā cits caur citu, ne pēc kārtas, ir man problēma.

Man būs jābūt neatlaidīgai un ikvienu mīļu brīdi jāatgādina - rēķinieties arī ar mani!

Domāju pieprasīt visu sev vajadzīgo informāciju rakstveidā un panākt, ka Rīgas pilsētas publiskajās telpās būs pieejama dzirdes cilpa (iekārta, kas ļoti atvieglo dzīvi dzirdes aparātu lietotājiem).”

Iespējams, ka jaunajā sasaukumā Rūta Mežavilka būs vienīgā deputāte, kura pārstāvēs cilvēkus ar invaliditāti.

Apsveicam un novēlām aktīvi cīnīties par vides pieejamību visiem! ●

—Inese Immure

VĒLĒŠANAS BEIGUŠĀS – ESMU APMIERINĀTS AR REZULTĀTU

Tikko noslēgušās Rīgas domes ārkārtas vēlēšanas, kur LNS biedra, LNS Valsts deleģēto sociālo pakalpojumu nodaļas vadītāja Edgara Vorslova pārstāvētā partiju apvienība *Zaļo un zemnieku savienība* palika “aiz striņas” – nepārsniedza 5% barjeru.

Lai gan E.Vorslovs neieklejua domes sastāvā, viņš ar rezultātu ir apmierināts, jo, neskatoties uz to, ka līdztekus 242 plusiņiem saņēmis arī 514 svītrojumus, ZZS sarakstā ir pacēlies no 15. vietas uz 8. vietu. Viņš atzīst:

“Savus izvirzītos mērķus sasniedzu. Kandidējot vēlēšanās, kā mērķi biju izvirzījis arī parādīt sabiedrībai, ka nedzirdīgie nečikst, ka “viss ir slikti”, nesēž rokas klēpī salikuši, gaidot, kad kāds atrisinās viņu problēmas, bet aktīvi līdzdarbojas dzīves kvalitātes uzlabošanā.

Es izmantoju katru piedāvāto iespēju informēt sabiedrību par nedzirdīgo problēmām un piedāvāju risinājumus to novēršanai, kā arī ar savu piemēru

cenšos parādīt, ka arī zīmju valodas lietotāji var būt izglītoti, zinoši un ar savu pieredzi un prasmēm dot ieguldījumu sabiedrības dzīves kvalitātes uzlabošanā, līdzdarbojoties pašvaldību un valsts politikas veidošanā. No šī vēlēšanu procesa atmiņā palicis skaidrojošais darbs par dažādiem vides pieejamības aspektiem un par to, cik svarīga nedzirdīgajiem ir informatīvās vides pieejamība.

Piedalīšanās jau trešajā vēlēšanu procesā deva ieguldījumu arī manā personīgajā izaugsmē, kā saka “mūžu dzīvo, mūžu mācies”.

Pirms vēlēšanām E. Vorslovs sniedza interviju laikrakstam *Neatkarīgā*. Intervijā viņš stāsta, kāda ir cilvēku ar dzirdes traucējumiem situācija Latvijā un kāpēc ir svarīgi, ka nedzirdīgo intereses ir pārstāvētas Rīgas domē un politikā vispār.

Kā vienu no galvenajām problēmām, ar ko saskaras cilvēki ar dzirdes traucējumiem, E. Vorslovs intervijā min informācijas pieejamību sabiedriskajā trans-

portā.

“Kādreiz vispār transporta līdzekļos nebija vizuālas informācijas, bet tagad paredzēti šie ekrāni, kas rāda pieturas, tiesa, tie bieži izslēgti vai nerāda pareizās pieturas. Nedzirdīgs cilvēks nevar sekot skaņas norādēm. Vides pieejamībā tāpat lielākā problēma nedzirdīgiem cilvēkiem ir skaņas informācijas dublēšana vizuālā veidā. Tikai pēdējos gados ir parādījušies klientu numuri bankās, pastā un pavisam nesen ārstniecības iestādēs, bet daudzviet joprojām nav. Tā vietā pacientu pasauc, bet nedzirdīgais nedzird. Tāpat nereti, kad mēs runājam par vides pieejamību, visbiežāk iedomājamies tikai cilvēkus ar kustību traucējumiem, bet ir arī nedzirdīgi un neredzīgi cilvēki. Nepadomā, kas tieši cilvēkiem nepieciešams, lemj tikai no sava skatu punkta.”

Ar pilnu rakstu varat iepazīties *Neatkarīgās avīzes* mājas lapā (www.ej.uz/JalaujPasiemLemt09). ●

SARUNU FESTIVĀLĀ LAMPA IKVIENS JŪTAS IEDERĪGS*

No 2. līdz 5. septembrim vairākās studijās Rīgā (Gaismas pils studija Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, *Splendid Palace* studija, *Swedbank Izglītības studija* Balasta dambī), Cēsīs (Vidzemes koncertzālē) un Rēzeknē (Latgales vēstniecība *GORS*), tiešsaistē internetā un klātienē norisinājās sarunu festivāls *LAMPA*.

Arī nedzirdīgiem cilvēkiem bija iespēja sekot vairākām festivāla *LAMPA* rīkotajām sarunām. Internetā tiešraidē tulkojums zīmju valodā bija nodrošināts 10 diskusijām, par ko, sadarbībā ar festivālu *LAMPA*, parūpējās Latvijas Nedzirdīgo savienība. Mums bija iespēja sekot līdzī, piemēram, intervijai *Ekonomikas veselība — pasaulē, Eiropā, Latvijā*, izglītojošam konkursam par Darba likumu *Zini, ne mini!*, paneldiskusijai *Kas mēs esam — sabiedrība, kas iekļauj vai iekļaujas?*, sarunai *Pārgājieni kā antidepresants*, un, protams, galvenajam pasākumam *Politiku cepiens*.

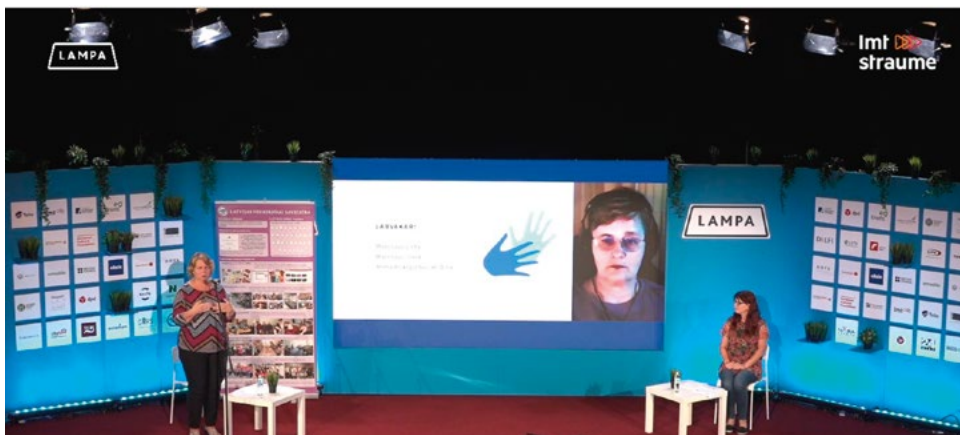
Tie, kas nepaguva noskatīties diskusijas ar tulkojumu tiešsaistē, to varēs izdarīt vēlāk. Organizatori sola, ka *LAMPA* mājaslapas arhīvā tās varēsīm meklēt 2-4 nedēļu laikā pēc festivāla beigām.

4. septembrī SIA *LNS Rehabilitācijas centrs* speciālistes Lilita Janševska un Ilona Liniņa, sadarbībā ar Liepājas Universitātes profesori Dinu Betheri, dzirdīgiem skatītājiem piedāvāja zīmju valodas meistardarbnīcu. Tie, kas nepaspēja, to var noskatīties festivāla *LAMPA* mājaslapā.

Savukārt *Tildes Balss* klātienē subtitrēšanas tehnoloģija latviešu valodā ļāva personām ar dzirdes traucējumiem sekot līdzī vairāk nekā 50 publiskajām diskusijām par visdažādākajām tēmām – sākot ar sarunām par izglītības izaicinājumiem un beidzot ar apspriedēm par ekonomiku un finansēm.

Tāpat kā pagājušajā gadā, arī šogad tehnoloģijas spēja pietiekami kvalitatīvi skaņu pārvērst tekstā. Mēs, Latvijas Nedzirdīgo savienība, to pozitīvi novērtējam, jo tas ļāva mums justies iederīgiem šādā, ikdienā ne pārāk plaši pie-

ejamā formāta pasākumā.

Festivāla mājaslapas apmeklētājiem, ieejot katra konkrētā pasākuma aprakstā, bija pieejama sarunu teksta versija. Turpat tika dota norāde uz tiešsaistes subtittiem. Tomēr jāatzīst, ka mēs, nedzirdīgie, nebijām gatavi, ka pieeja tekstam diskusijas laikā būs tik sarežģīta. Vienlaicīgi bija jāatver divi mājaslapu logi – vienā pārraidīja diskusijas video, otrā – sarunas teksta versiju. Pie tam, speciālā runas atpazīšanas tehnoloģija runātāja teikto uzreiz pārvērtā rakstveida formā, tāpēc rakstītajam nebija ne pieturzīmju, ne teikumu sākuma lielie burti.

Tāpat bijām vilušies, ka titri diskusijām bija skatāmi tikai tiešsaistē. Noskatīties diskusijas ar titriem arhīvā mums iespējas nebūs.

Latvijas Nedzirdīgo savienība uzņēmumam *Tilde* sniedza vairākus priekšlikumus, ko ņemt vērā nākotnē. Piemēram, vieglāku pieejamo diskusiju meklēšanu, atsevišķas, ar surdotulkotāju vai titriem sagatavotas sadaļas izveidi nedzirdīgajiem. Vēlams titrus saglabāt arī arhīvā esošiem materiāliem. Būtu daudz ērtāk, ja titri un video tiktu apvienoti vai vismaz skatāmi vienā lapā. Tāpat *LNS* aicina *Tildi* rast iespēju nodrošināt video un sarunu teksta versijas izmantošanu telefonos un planšetdatoros, kas ir populā-

ras ierīces nedzirdīgo vidū.

Modernās tehnoloģijas lēnām veicina nedzirdīgo un vārdzirdīgo iekļaušanu sabiedrības ikdienas norisēs, tāpēc *LNS* priecājas, ka valodas tehnoloģiju uzņēmums *Tilde* domā par nedzirdīgo sociālās iekļaušanās iespējām.

Tildes mākslīgā intelekta biznesa attīstītājs Mārtiņš Sūna masu medijos uzsvēris, ka "*Tildei* kā uzņēmumam ir svarīgi rūpēties par to, lai, pateicoties pasaules līmeņa tehnoloģijām, informācija būtu pieejama visai Latvijas sabiedrībai, tai skaitā arī nedzirdīgiem un vārdzirdīgiem cilvēkiem, kuri informāciju spēj uztvert tikai ar zīmju valodā vai ar subtittu palīdzību. Šī iemesla dēļ audio transkripcijas jeb reāllaika subtittu nodrošināšana sarunu festivālā *LAMPA* ir kļuvusi par sava veida tradīciju".

Sarunu festivāls *LAMPA* un *Tildes Balss* tehnoloģiju risinājums ir kārtējais solis pretī iecietīgākai un iekļaujošākai sabiedrībai. Un tas ir festivāls, kurā ikviens jūtas iederīgs.

*Sarunu festivāls "*Lampa*" ir vieta, kur vairāk nekā 300 organizācijas un aktīvi individuāli brīvā, nepiespiestā gaisotnē apmainās ar viedokļiem, un cieņpilnā veidā diskutē par sabiedrībā aktuālām tēmām. ●

—Ivars Kalniņš

RĪGAS BIEDRĪBAS AKTIVITĀTES

5. septembrī Rīgas biedrība sadarbībā ar NIAF *Klusums* un Jauniešu centru organizēja izglītojošo un atpūtas pasākumu ģimenēm.

Šajā pasākumā mazus un lielus bērnus priecēja dažādas aktivitātes: piepūšamās atrakcijas, balonu locīšana, cukurvates gatavošana un daudzas jaunas spēļmantas. Bet vecākiem – ļoti noderīga lekcija ar dažādām tēmām, kas saistītas ar internetu, piemēram, tehnoloģiju ietekme uz bērniem, drošība sociālajos portālos, virtuālās vides apdraudējumi un riski, 21. gadsimta komunikācijas plusi un mīnusi, vecāku atbildība u.c. Vecākiem, kuri nebija šajā lekcijā, ir iespēja par šīm tēmām plašāk uzzināt www.drossinternets.lv.

PLĀVINĀS

Plāviņu grupa 15. augustā atzīmēja savu 65 gadu pastāvēšanu. Uz pasākumu sanākušie biedri priecīgi atcerējās, kā Plāviņu biedrība (tagad grupa) darbojās dažādos laikos un kā biedri toreiz iestājās šajā biedrībā/grupā.

ZEMGALES GRUPA

22. augustā Rīgas RB Zemgales grupas biedri devās ekskursijā ar nomāto minibusu uz Liepāju. Vispirms viņi Lie-

pājas Amatnieku namā apskatīja pēc senām rokdarbu tradīcijām gatavotus izstrādājumus, pēc tam apmeklēja interesantus objektus Liepājas sirdī, piemēram, Karostas nāriņas un garāko molu Latvijā – Liepājas Ziemeļu molu.

TUKUMA GRUPA

Tukuma novada Domes finansētajā LNS projektā *Mēs varam un darām!* ietvaros 20 tukumnieki 26. jūlijā piedalījās veselību veicinošā nometnē *Kā veselīgāk dzīvot? viesu namā Ronīši, Klapkalnciemā*. Viņi nometnes plašajā programmā pilnveidoja savas zināšanas par veselīgu, aktīvu un videi draudzīgu dzīvesveidu un tā lomu dzīves kvalitātes uzlabošanā veselību veicinošos pasākumos Tukuma pilsētā un novadā. Trīs dienu nometnes programmā bija rīta vingrošana, netradicionālas sporta spēles, nodarbība *Ko nozīmē veselīgs un videi draudzīgs dzīvesveids?*, kopīgas veselīgas maltītes gatavošana, darbnīca *Dzīvot videi draudzīgi*, apaļais galds *Ar kādu sporta veidu Tu draudzējies?*, diskusijas u.c. aktivitātes.

Šī projekta ietvaros vēl viena aktivitāte: 29. – 30. septembrī tukumnieki devās pieredzes apmaiņas braucienos uz Valmieras un Smiltenes RB un Alūksnes grupu, kur viņi iepazīnās ar citu biedrību darbu. Veidojot sadarbību ar citām biedrībām un salīdzinot viņu un savu darbu, tika pārņemti labās prakses piemēri, un tas bija ko vērts! ●

Projektu finansiāli atbalsta Tukuma novada Dome

Biedrības „Latvijas Nedzirdīgo savienība” projekts
„Mēs varam un darām!”

Tukuma novada Domes un
biedrības „Latvijas Nedzirdīgo savienība”
finansētais projekts
„Mēs varam un darām!”
Projekta līguma Nr. TND/2-58.5/20/54.

Projekta atvēršanu laikā notika fotogrāfiju un video filmēšana. Lai saņemtu publicitātes materiālus LNS mājaslapā (www.lns.lv), LNS izdevumā „Kopoli”, sociālajos tīklos www.facebook.com/LNS un LNS tīklos, nosūtīdāt ziņu www.drauzimim.lv LNS tīklā un iesniegt, kas projekta finansēšanu. Apmēģināt projekta, atvēršanu pasākuma, tās pieņemšana, tās datu apmaiņu un/vai nodrošināt mācību.

—Zigmārs Ungurs

DIVDESMITGADES VEIKUMS LATVIEŠU ZĪMJU VALODĀ

Turpinājums no 1. lpp.

Ieradās arī uzaicinātie viesi – Baltijas Bērnu fonda pārstāve Laura Zeltiņa, Ziemeļvalstu Ministru padomes biroja Latvijā pārstāve Daina Mežecka, kā arī grāmatas *Latviešu nedzirdīgo zīmju valodas gramatikas pamati* (mācību materiāls, izdots 2004. g.) autore Dina Bethere. Piedalījās arī zīmju valodas aktīvisti Skaidrīte Baure, Ilona Liniņa, Velta Kleina, Elfa Zariņa, Raitis Rūrāns, Ainārs, Osmanis, Inese Immure, kuri strādājuši projektos, veidojot dažādus materiālus zīmju valodā – vārdnīcas, pasakas bērniem u.c. Viņiem tika izteikta pateicība un pasniegta grāmata *Latvijas Nedzirdīgo savienībai – 100*.

LNS Rehabilitācijas centra Zīmju valodas attīstības nodaļas vadītāja Lilita Janševska ar pateicību uzskaitīja vēl citu aktīvistu vārdus – to tiešām bijis ļoti daudz, pāri pussimtam!

L. Janševska klātesošajiem pastāstīja par zīmju valodas attīstības svarīgākajiem faktiem. Vispirms viņa atgādināja, ka zīmju valoda ir oficiāli atzīta arī starptautiskajā līmenī, jo ANO Ģenerālā asambleja 2017. gada 19. decembrī par Starptautiskās zīmju valodu dienu oficiāli noteica 23. septembri.

L. Janševska pievērsās arī zīmju valodai Latvijā.

1962. gadā tika izdota apjomīgā *Nedzirdīgo runas žestu vārdnīca*. Tajā bija 3401 vārda apraksts un 2498 fotoattēli. Līdz šai vārdnīcai pastāvēja līdzīgas un paralēlas zīmes, bet vārdnīcā vienam jēdzienam tika noteikta tikai viena zīme. Vārdnīcā, šķiet, pirmo reizi Latvijā tika skaidrota arī zīmju valodas gramatika.

Lilita Janševska uzsvēra svarīgu faktu: 1992. gadā Rīgas Nedzirdīgo bērnu internātskola pieņēma darbā nedzirdīgo skolotāju Līgu Baueri, lai viņa mācītu zīmju valodu gan skolotājiem, gan skolēniem. Nedzirdīgo skolēnu apmācībā paralēli orālajai metodei (izrunas treniņš un lasīšana no lūpām) sāka lietot zīmju valodu.

Svarīga loma bija 1993. gadā izveidotajai Zīmju valodas izkopšanas komisijai, kurā sastāvēja Līga Bauere, Georgs Poršs, Ansis Smons, Pāvils Pavlins, Inese Immure un Lilita Janševska. Komisijas darba grupa sagatavoja: *Latviešu zīmju valodas vārdnīcu nedzirdīgajiem bērniem* pirmsskolas vecuma bērniem ar video variantu, 4 daļas, 200 vārdi (1995.g.); vārdnīcu pieaugušajiem *Latviešu zīmju valodas vārdnīca ABC*, 1200 zīmes (1997); *Latviešu zīmju valodas vārdnīcu* skolas vecuma bērniem, 160 vārdi (1997 un 1998); *Latviešu tautas dainas* un pasakas zīmju valodā, 180 vārdi (1998).

Svarīgs notikums bija Zīmju valodas centra (ZVC) nodibināšana, lai pētītu un attīstītu zīmju valodu, veidotu zīmju valodas apguves materiālus, mācītu zīmju valodu un organizētu tulkus apmācību un kvalifikācijas paaugstināšanu. Par ZVC vadītāju kļuva Lilita Janševska. ZVC reģistrēts Uzņēmumu reģistrā 2000. gadā, un zīmīgi, ka tā paša gada

1. septembrī stājās spēkā jau pieminētais Valsts valodas likums.

Lielu darbu, lai Valsts valodas likumā iekļautu zīmju valodu, paveica toreizējais LNS prezidents Arnolds Pavlins – viņš gāja uz valdības sēdēm un tur pārliecināja par zīmju valodas izkopšanas un attīstīšanas nepieciešamību.

Sekoja ražīgs darbs dažādu projektu īstenošanā, zīmju valodas apguves materiālu un vārdnīcu sagatavošanā. 2002. gadā tapa vārdnīca *Brīvais laiks* ar 228 zīmēm. (vaļasprieki, sportošana, dažādas aizraušanās un atpūtas veidi). 2004. gadā organizēti 5 dienu *Zīmju valodas minimuma apguves kursi* medicīnas, pedagogijas, sociāla darba speciālistiem un interesentiem visā Latvijā, izdoti mācību materiāli: *Latviešu zīmju valodas gramatikas pamati*; tematiskās vārdnīcas par tēmām: Veselība, Tehnoloģijas un zinātne, Skola; Ikdiena, Daba, Skola; pasakas latviešu zīmju valodā (pirmo reizi izdotas videoversijā diskos): *Zem sēnes*, *Untumainais kaķis*, *Laukos*, *Sarkan-galvīte*, *Neglītais pīlēns*.

Ar arodapmācību un profesionālās darbības jomas izvēli sagatavoti mācību materiāli, trīs vārdnīcas: *Mākslas izglītība*, *Būvniecība* un *Ēdiena gatavošana* 2006. gadā. 2007. gadā izdots dubultdisks ar vārdnīcu *Darbs 1* un metodisko palīgmateriālu zīmju valodā *Darbs 2 – profesionālā orientācija*, 250 zīmes.

L. Janševska uzsvēra, ka vēl viens svarīgs notikums bija mājaslapas www.zimjuvaloda.lv izveidošana 2007. gadā, kur nu var ievietot sagatavotās videovārdnīcas un zīmju valodu var mācīties ikviens, kam ir dators un internets. Piemēram,

Latvijas Kurlmēmo biedrības (LKB) 1. kongresā 1949. gadā tika pieņemts lēmums ieviest vienveidīgu pirkstu alfabētu latviešu valodā un uzlabot zīmju valodas žestu lietošanu.

LKB 2. kongresā 1951. gadā nolēma, ka arī skolotājiem jāprot zīmju valoda. Tajā pašā gadā tika apstiprināts pirkstu alfabēts. Plakāta veidā tas tika iespiests tipogrāfijā 1956. gadā. Autori: Georgs Poršs, Aleksandrs Celms, Ēriks Dambis, bet Alfrēds Ozols zīmēja zīmes.

jau 2008. gadā tika ievietota mācību programma *Latviešu zīmju valoda mazākumtautību nedzirdīgajiem*.

Pateicoties Līgai Bauerei, sagatavotas vārdnīcas *Īpašības vārdi A-M* un *Īpašības vārdi N-Ž*, 1581 vārds zīmju valodā (2007 – 2009). Nedzirdīgajiem bērniem izglītības apguves procesā grūti izprast īpašības vārdu jēgu, piemēram: *ikdienišķs, inteligents, ieteicams, ietekmīgs, iespaidīgs, ietiepīgs, neglīts, dzirkstošs*, tāpēc vajadzēja papildināt arī ar šo vārdu skaidrojumu.

LNS projekta *Klusuma pasaule* ietvaros izstrādātas videovārdnīcas par 9 tēmām: *Finanšu darījumi, Darba aizsardzība, Celtniecība un tehnika, Amatniecība, Lauksaimniecība, Pakalpojumu sfēra, Kultūra, Cilvēks un sociālā vide, Juridiskie termini*. Šīs vārdnīcas ir publicētas www.zimjuvaloda.lv, arī PDF formātā, un ikviens tās var izdrukāt pats.

Ļoti atbildīgs darbs norisa no 2011. līdz 2015. gadam – starptautiskās zīmju valodu vārdnīcas www.spreadthesign.com papildināšana ar latviešu nedzirdīgo zīmju valodu (15 000 vārdi!). Šajā mājaslapā publicētas 25 valstu zīmju valodas.

2013. gadā sagatavots metodiskais palīgmateriāls zīmju valodā *Projekta soļi zīmēs*, kas ir pieejams LNS mājaslapā.

2013. - 2014. gadā tapa 6 video pasakas zīmju valodā, piemēram, *Zaķis un ezis, Zaķis un Bruņurupucīte, Gailis un krāsas un Lielais rācenis*. Tika sagatavotas arī tematiskās vārdnīcas bērniem – *Ģimene, Māja, Daba* un *Dzīvnieki*. Tirāža bija neliela, tāpēc šogad šīs vārdnīcas ar Baltijas Bērnu fonda atbalstu izdotas atkārtoti. Tagad notiek jaunu terminoloģijas zīmju valodas vārdnīcu *Medicīna* un *Sports* sagatavošana, pie kuras strādā Lilita Janševska ar Ilonu Liniņu, Agitu Intsoni un Veltu Kleinu. ●

Teksts: Baiba Baikovska* Foto: Valters Poļakovs

IR SVARĪGI ZINĀT ZĪMJU VALODU

Netālu no vietas, kur dzīvoju un strādāju, atrodas Latvijas Nedzirdīgo Savienības Rehabilitācijas centrs. Pretī šim rehabilitācijas centram atrodas konditoreja/kafejnīca *Briedīši*.

Uz *Briedīšiem* pusdienās ļoti bieži dodas arī vājdzirdīgi un nedzirdīgi cilvēki no pieminētā rehabilitācijas centra, arī es. Pirmkārt, lai gan izvēle nav liela salīdzinājumā ar citām lielpilsētas kafejnīcām, toties ēdiens vienmēr ir garšīgs un vēl kūciņas var dabūt. Bet pats galvenais – Elfiņu (suns asistents) tur vienmēr uzciēnā ar pīrādziņiem. Nē, ne jau kaut kādiem kliju vai bez gaļas, bet parastajiem, tradicionālajiem, tieši tiem, kas Elfiņai garšo vislabāk. Un, protams, ka mēs izvēlamies doties tur, kur mums abām ir labi. Elfiņa, piemēram, jau pazīst *Briedīšu* durvis un pat, ja vēl nav pusdienas laiks un, ja mēs tikai pastaigājamies, viņa griežas uz to pusi, un viņas acu skatiens liecina: “Nu taču ejam tur, tur ir mani mīļākie pīrādziņi!”. Diemžēl ne vienmēr viņas vēlmes par pīrādziņiem piepildās. Bet bieži.

Lūk, vienu reizi sēdējām pie galda, pusdienojām. Elfiņa siekalojās, un es iedevu viņai paredzēto pīrādziņu, ko norija tādā ātrumā, ka es šaubos, vai maz sajuta garšu. Pie blakusgaldiņa sēdēja nedzirdīga sieviete, kura bija pie tā apsēdusies tad, kad Elfiņa savu pīrādziņu jau bija norijusi un atkal izskatījās tā, it kā es viņu jau divus mēnešus nebūtu barojusi.

Arī es biju jau paēdusi un dzēru pēdējo malku kafijas. Nedzirdīgā sieviete rādīja man, lai es iedodot kaut ko garšīgu Elfiņai arī. Es mēģināju parādīt, ka esmu jau iedevusi, ka viņa jau paēdusi un vairāk nedrīkst. Man likās, ka ar savām ļoti trūcīgajām zīmju valo-

das prasmēm es viņai to parādīju. Viņa cēlās kājās un nāca pie mana galdiņa. Izrādās, ka viņa bija sapratusi, ka es viņai rādu, lai viņa palīdz man aiznest manus netīros traukus un noliek tiem paredzētajā vietā.

Man bija neērti mēģināt parādīt “paldies”, jo diez kas no tā būtu sanācis!? Varbūt es vēl būtu pateikusi, lai nomazgā Elfiņu vai lai atnāk palīdzēt mājās grīdu izmazgāt. Neriskēju, vienkārši pasmaidīju un atvadījāties. Šī ir viena no reizēm, kad kārtējo reizi sapratu, cik svarīgi būtu zināt kaut vai zīmju valodas pamatus, lai varētu kaut nedaudz komunicēt arī ar mums līdzās esošajiem nedzirdīgajiem un vājdzirdīgajiem cilvēkiem. Vienmēr ar apbrīnu un pateicību vēroju *Briedīšu* pārdevējas, kuras ar pacietību un mīlestību iemācījušās komunicēt ar šiem brīnišķīgajiem cilvēkiem. Man vēl tas ir priekšā.

Reiz piedzīvoju vēl vienu situāciju, kad ļoti vēlējos zināt kaut zīmju valodas pamatus. Tas bija tad, kad manam studiju darbam man bija nepieciešama intervija ar Nedzirdīgo savienības viceprezidenti Inesi Immuri. Iegāju jau minētajā centrā. Teicu, ka meklēju viceprezidenti. Neviens mani nesaprata, jo tajā brīdī tur bija tikai nedzirdīgi cilvēki.

Es sajutos kā citā pasaulē, kur nemāku pat komunicēt kā cilvēks. Vēl joprojām ar siltām atmiņām atceros to, cik pacietīgi viņi gaidīja, kamēr es izdomāju, kā es varu viņiem pateikt, ko man vajag. Ar visu manu izglītību man pagāja laiks. Bet cilvēki neuzskatīja mani par dumju, vienkārši gaidīja, kamēr izdomāšu. Izdomāju, ka varu uzrakstīt īsziņā to, ko man vajag, un iedot to izlasīt. Tā arī izdarīju. Atradu Inesi Immuri, kura arī bija pacietīga, mēģinot saprast manu kluso balsi, kas var izraisīt interesantas situācijas, mēģinot komunicēt ar vājdzirdīgajiem cilvēkiem.

Mums izdevās! Esmu no sirds pateicīga nedzirdīgo kopienai par iekļaujošo vidi, ja vien vēlamies mācīties komunicēt savādāk nekā esam ikdienā pieraduši!

* *Baiba Baikovska ir kristīgas biedrības “Spēju kustība” vadītāja. Viņa studē doktorantūrā Rīgas Stradiņa universitātē, kur ir arī kā vieslektore.*

Elfa ir suns asistents, kas palīdz Baibai noģērbties, pārsēsties un pārvietoties. Elfa prot visu – ieslēgt gaismu, atvērt durvis, nospiegt podziņu pie luksofora, pacelt zemē nokritušas lietas. ●

Teksts: Inese Immure Foto: Bekas Bergeres personīgais arhīvs

AUSTRĀLIETE LATVIJĀ RUNĀ ZĪMJU VALODĀ

30. augustā Āgen-
skalna tirgū, man
vadot zīmju valodas
meistardarbnīcu
integrācijas pasā-
kuma *Cilvēks tirgū*
ietvaros, pie stenda

pienāca kāda sieviete, dzirdīga, kas izrādīja interesi par latviešu zīmju valodu un teica, ka protot austrāliešu zīmju valodu. Uzzināju, ka šī sieviete ir Latvijas Jaunā teātra institūta direktore Beka Bergere no Austrālijas.

Tā kā B. Bergera ir bijusi saistīta ar nedzirdīgo kopienu un tās zīmju valodu savā mītnes zemē, *Kopsoli* lūdza viņu sniegt interviju.

Pastāstiet, ko Jūs darāt Latvijā un cik ilgi plānojat šeit palikt?

Nesen mani iecēla par Latvijas Jaunā teātra institūta direktori. Institūts katru septembri Rīgā pārrauga un producē festivālu Homo Novus. Rīgā es ierados jūlijā. Atbraucu no Berlīnes, kur biju dzīvojusi pēdējos divus gadus. Ar nepacietību gaidu, kad būšu iedzīvojusies Rīgā un ar darbu institūtā varēšu dot savu ieguldījumu kultūrā.

Kā Jūs izdomājāt iemācīties austrāliešu zīmju valodu?

Es sāku apgūt Auslan (Austrālijas zīmju valodu), kad man bija 15 gadu. Vilcienā ievēroju dažus pusaudžus, kas sarunājās zīmju valodā, un man šķita, ka šādi viņi spēj izteikties plašāk. Tajā dienā es atgriezos mājās un pieteicos Auslan kursiem kādā vakarskolā. Kursi notika reizi nedēļā gada garumā. Pēc gada es zīmju valodā tik ļoti iemīlējos,

—Zigmārs Ungurs

BŪVMATERIĀLU VEIKALĀ APKALPO ZĪMJU VALODĀ

Mēs novērtējam jeb-
kuru vietu un pakal-
pojumu, kas nedzir-
dīgajiem ir pieejams
zīmju valodā. Viens
no tādiem piemē-
riem ir veikals *K SENU-*

KAI Priedaines ielā 37, Rīgā. Tajā strādā pārdevēja, kas spēj sazināties zīmju valodā.

Nedzirdīgo vidū šī informācija jau izplatījusies, un zinātāji šajā veikalā uzreiz meklē minēto pārdevēju. *K SENU-KAI* veikali specializējas būvniecības, dārza, mājas, saimniecības preču, darba rīku un iekārtu tirdzniecībā. Tik plašā preču klāstā daudzi nedzirdīgie pircēji

ka vidusskolā varēju izmantot Auslan kā savu valodu. Nākamajos divus gadus katru ceturtdienas vakaru es pavadīju Viktorijas nedzirdīgo skolā. Tur mācījās vēl 12 ieinteresēti studenti no visas manas pilsētas (Beka ir no Melburnas), kuri apguva Auslan savai vidusskolas kvalifikācijai.

Zīmju valodas apguve man notika diezgan dabiski un nepiespiesti, jo esmu diezgan ekspresīva persona. Kā jau apgūstot jebkuru valodu, arī zīmju valodā vārdu krājums un gramatika ir visgrūtākā daļa.

Vai pēc zīmju valodas apguves Jums tā ir arī praktiski noderējusi?

2005. gadā man paveicās būt vienai no brīvprātīgajiem Nedzirdīgo Olimpiskajās spēlēs (Deaflympics) Melburnā. Tas bija milzīgs gods, un es vadīju grupu ar sporta komandu talismaniem, kas apceļo valsti, apmeklējot dažādus pasākumus. Manā komandā puse dalībnieku bija nedzirdīgi, otra puse - dzirdīgie, un ne visi zināja zīmju valodu. Tas bija brīnišķīgs piedzīvojums 10 dienu garumā, satiekot dažādās valodās runājošus sportistus no visas pasaules. Bija daudz smieklīgu neprecīzas komunikācijas gadījumu (piemēram, kādā zīmju valodā "izsalcis" citas valsts zīmju valodā nozīmē "sekss").

Tagad manas zīmju valodas prasmes vairs nav tik noderīgas un man nav gandrīz nekādu iespēju to praktizēt. Tomēr esmu atklājusi, ka, pateicoties tam, ka esmu lietojusi zīmju valodu, man ir iespēja aprakstīt lietas, izmantojot rokas, kas bieži nozīmē vieglāku saziņu un tikšanu pāri jebkurai valodas barjerai.

Kā Austrālija kultūras pasākumus

padara pieejamus cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem?

Pēdējos gados Austrālija ir guvusi ievērojamus panākumus, nodrošinot dažāda veida piekļuvi pasākumiem, tostarp iekļaujot zīmju valodas tulkus kultūras pasākumos. Turklāt Melburnā ir daži neticami talantīgi nedzirdīgie mākslinieki, piemēram, Anna Seimūra (Anna Seymour), kas veic izcilu darbu visas kopienas labā.

Vai esat strādājusi arī par zīmju valodas tulku? Ko tulkojāt?

Nē - es nekad neesmu strādājusi par tulku. Kādā brīdī pēc universitātes beigšanas ideja par darbību zīmju tulkošanas nozarē manī neraisīja pilnīgu pārliecību, tāpēc pieteicos tikai 2 gadu kursam. Bet jau pēc 6 nedēļām es sapratu, ka teātris ir mana sirdslieta, tāpēc pārtraucu tulku kursus.

Vai esat kādreiz plānojuši iekļaut zīmju valodu kādā ar teātri un izrādēm saistītā priekšnesumā, instalācijā vai pašā izrādē?

Pirms pieņemu šo jauno amatu, es strādāju par deju dramaturģi kopā ar mākslinieku Džeimsu Bačeloru (James Batchelor). Mēs veidojām neverbālos deju iestudējumus, kas sevī iekļāva ārkārtīgi teksturētu dzīvo mūziku ar smagā basa elementiem. Mūsu darbs ir izprotams bez zīmju valodas.

Vai plānojat apgūt arī latviešu un latviešu zīmju valodu?

Es labprāt iemācītos latviešu zīmju valodu. Šobrīd mācos latviešu valodu un ceru drīz iegūt lielāku pārliecību tam, ka esmu gatava pāriet arī uz zīmju valodas apguvi. ●

apjūk, tāpēc iespēja konsultēties par iespējamo pirkumu zīmju valodā ir ļoti vērtīga.

Šo pārdevēju sauc Aleksandra, un *K SENUKAI* viņa strādā jau divus gadus.

Stāsta Aleksandra: "Zīmju valodu es apguvu SIVA koledžā studiju programmā *Surdotulks*. Doma strādāt Latvijas Nedzirdīgo savienībā (LNS) par tulku man bija, man ļoti tur patīk. Prakses laikā apmeklējot *Rītausmu*, man bija iespēja satikties un iepazīties ar daudziem nedzirdīgajiem. Stāstot par sevi, protams, pieminēju arī savu darbavietu. Tā nedzirdīgie par to uzzināja.

Nedzirdīgos savā darbavietā sastopu bieži. Pasveicinu zīmju valodā, piedā-

vāju konsultāciju. Nedzirdīgie tāpat kā dzirdīgie pie manis veikalā interesējas par visu. Piemēram, par kafijas automātiem, matu fēniem, lūdz paskaidrot starpību starp indukcijas un elektriskajām plīts virsmām.

Man nav savas atsevišķas nedzirdīgo klientūras, man ir svarīgi, lai klients justos labi un būtu apmierināts ar apkalpošanu. Man patīk būt gandarītai par savu darbu un, ja es varu kādam palīdzēt vairāk, piemēram, apkalpojot zīmju valodā, tas tikai man liek justies vēl labāk. Mans tiešais darba pienākums ir komunicēt ar klientiem, uzzināt viņu vēlmes, sniegt konsultāciju. Ja es protu valodu, kurā pie manis vēršas klients, es pāreju uz to." ●

—Zigmārs Ungurs

NOVĒLU AKTĪVUS DOMUBIEDRUS

Kā jau visiem zināms, 1. septembrī par godu zīmju valodas atzīšanas divdesmitgadei notika pasākums, kurā citu uzaicināto viesu starpā piedalījās arī Ziemeļvalstu Ministru padomes biroja Latvijā pārstāve Daina Mežecka. Lūk, viņas atbildes uz *Kopsoli* jautājumiem.

Kad un kādā veidā sākās Ziemeļvalstu Ministru padomes biroja Latvijā sadarbība ar LNS?

Toreiz 2004. gadā mūsu organizācijai bija prieks un gandarījums atbalstīt ļoti vajadzīgo un rūpīgi un profesionāli veidoto zīmju valodas materiālu video formātā tapšanu. Zīmju valodas centra vadītāja Lilita Janševska mums izskaidroja, ka šie materiāli kalpos zīmju valodas vārdu krājuma papildināšanai gan nedzirdīgiem bērniem, gan dzirdīgiem vecākiem, kuriem jāapgūst zīmju valoda, lai sazinātos ar saviem bērniem.

Pirmā sadarbība noritēja ļoti labi, un par to man ir visjaukākās atmiņas. Kopš tā laika zinu, ka ikvienā jautājumā saistībā par zīmju valodu vienmēr varēšu konsultēties pie Lilitas. Pēc tam vēl mums bija iespēja atbalstīt Nedzirdīgo jauniešu biedrības *Efraims* projektu. Tā ietvaros uzzināju daudz par nedzirdīgo cilvēku kultūras dzīvi un iepazīnos ar projekta vadītāju Inesi Immuri.

Kā sadarbība turpinājās, vai pašlaik arī kaut kas notiek? Kādas LNS aktivitātes birojs varētu atbalstīt?

Pēc vairāku gadu pārtraukuma mūsu organizācijas sadarbība ar nedzirdīgo cilvēku kopienu ir atjaunojusies.

Pēdējo gadu gaitā esam Latvijā aktualizējuši Ziemeļvalstu uzkrāto pieredzi darbā ar cilvēkiem, kuriem ir kombinēti dzirdes un redzes traucējumi jeb nedzirdība-neredzība. Tikai pateicoties ciešai un uzticēšanās pilnai sadarbībai ar nedzirdīgu cilvēku organizācijām un mācību iestādēm, ar neredzīgu cilvēku

organizācijām un skolām, varējām uzzināt par nedzirdīgi-neredzīgu cilvēku situāciju Latvijā un speciālistiem visvairāk nepieciešamajām zināšanām.

Esmu ļoti pateicīga Inesei Immuri un Brigitai Lazdai par atsaucību un ieinteresētību, organizējot šai tēmai veltītu apmācību semināru Ziemeļvalstu ekspertu vadībā 2019. gada rudenī.

Pateicos par sadarbību arī Ēbelmuižas pamatskolai un semināra brīnišķīgajiem tulkiem Ievai Strodei un Aināram Ostvaldam. 2020. gada rudenī plānotās klātienē apmācības pandēmijas dēļ nākas atlikt uz vēlāku laiku. Tomēr ieinteresētajiem Latvijas speciālistiem, kuriem ir angļu valodas zināšanas, būs iespēja piedalīties Ziemeļvalstu rīkotajos vebināros arī 2020. gada rudenī.

Ziemeļvalstu Ministru padomes birojs Latvijā var atbalstīt tādas pieredzes apmaiņas un izglītojošas aktivitātes, kuras ir cieši saistītas ar Ziemeļvalstīm (jābūt sadarbības partneriem no šīm valstīm). Starptautiskas sadarbības gadījumos, projektu pieteikumi ir jāraksta angļu valodā.

Pastāstīšu mazliet par divām grantu programmām, ar kuru nosacījumiem aicinu LNS iepazīties, ja jums ir interese sadarboties ar domubiedriem Ziemeļvalstīs, Lietuvā un Igaunijā.

Katru pavasari tiek izsludināta projektu pieteikumu iesniegšana Ziemeļvalstu un Baltijas NVO programmai. Par to var lasīt mūsu biroja mājaslapā www.norden.lv – sadaļā *Atbalsta programmas*.

Bez tam cilvēkus ar īpašām vajadzībām pārstāvošās Latvijas biedrības var pieteikties tieši šādām organizācijām paredzētā Ziemeļvalstu grantu programmā, kuru administrē Ziemeļvalstu Labklājības centrs (Nordic Welfare centre). Šai programmai iesniedzamajos projektos jābūt partneriem vismaz divās Ziemeļvalstīs.

Par iespējām pieteikties finansējuma konkursiem vienmēr pirms pieteikuma termiņiem informējam gan biroja mājaslapā, gan mūsu biroja profilā Facebook portālā. Aicinu savus jautājumus par šīm grantu programmām rakstīt e-pastā uz adresi daina@norden.lv.

Kāds ir jūsu personiskais iesaids par zīmju valodu un tās vēsturi?

Biju ļoti priecīga un pagodināta, saņemot LNS prezidentes ielūgumu piedalīties zīmju valodas atzīšanas div-

desmitgades svētku pasākumā. Man ļoti interesēja vēsturiskais pārskats par to, kā attīstījusies zīmju valoda Latvijā un kādas zīmju valodas vārdnīcas un citi mācību materiāli gadu gaitā ir izdoti. Bija ļoti vērtīgi uzzināt arī to, kā tīri tehniski tapušas ilustrācijas dažādām zīmēm. Pat grūti stādīties priekšā, cik ļoti atšķīrās šis darbs, gatavojot lielo vārdnīcu 1962. gadā un – pie vārdnīcām, kuras tapa jau digitālo fotogrāfiju uzņemšanas un rediģēšanas laikmetā!

Gribu teikt sirsniņu paldies skolotājai Veltai, pie kuras es izgāju zīmju valodas pamatkursu Zīmju valodas centrā 2004. gadā. Diemžēl esmu kursos apgūto pavisam aizmirsusi. Apzinos, ka tā notiek ar katru no jauna apgūtu valodu, kuru nav nepieciešams pielietot ikdienā...

Tomēr vairākas svarīgas lietas man palikušas atmiņā no kursiem: kas ir daktilēšana; ka zīmju valodai ir sava, no runātas valodas atšķirīga gramatika; ka nedzirdīgo kopienā pastāv vairāki atšķirīgi zīmju valodas dialekti (reģionālas valodas atšķirības) vai sociolekti (atšķirības starp dažādās sociālajās grupās lietotajām zīmēm, apzīmējot vienu un to pašu lietu vai norisi).

Pasākumā redzējāt melodeklamāciju – kā to uztvērāt, ka arī ar zīmēm var dziedāt?

Manuprāt, melodeklamācija prasa lielu aktierisko meistarību. Man patika abu pasākumā redzēto un dzirdēto dziesmu gaišā un emocionālā noskaņa. Pirmoreiz par nedzirdīgo kultūras tradīcijām, to skaitā arī par melodeklamāciju, uzzināju tālajā 2004. gadā. Pēc tam ar interesi izlasīju Ivara Kalniņa sarakstīto grāmatu par nedzirdīgo cilvēku kultūru Latvijā.

Ko jūs gribētu novēlēt LNS simtgades gadā?

Latvijas Nedzirdīgo savienībai, izejot otrajā simtgadē, es novēlu daudz sirsniņas, jaunrades, ieinteresētības un spēka! Es jums novēlu aktīvus biedrus, domubiedrus un atbalstītājus!

Lai jums gudras sirdis, ieklausoties biedru vajadzībās un tās kopīgiem spēkiem īstenojot! Lai jums ir spēks gan meklēt jaunus darbības veidus, gan apkopot un cienīt pagātnes mantojumu! Lai jums izdodas iedvesmojoša sadarbība arī ar citu valstu nedzirdīgo cilvēku organizācijām, no kuriem iegūt jaunās idejas un kuriem uzdāvēt savējās! ●

NEDZIRDĪGIE VĒRO UN ĀTRI IEMĀCĀS

Kopsoli vienmēr ir meklējis un centies nointervēt nedzirdīgos, kuri strādā interesantās darbavietās. Jo lielāks ir prieks, ja intervējamais smalki un interesanti pastāsta par savu darbu.

Šoreiz intervija ar Valmieras RB biedru MIKU AUŽELI, kurš strādā SIA VALPRO – tas patiesībā ir ekskluzīvs uzņēmums. Kāpēc? Dažos vārdos: VALPRO ir viens no senākajiem un lielākajiem metāla apstrādes uzņēmumiem Latvijā. VALPRO ir viens no Latvijas vadošajiem eksporta uzņēmumiem, kas 91% saražoto produktu piedāvā vairāk nekā 33 valstīs. VALPRO produkti ir iemantojuši atpazīstamību un lietotāju atzinību ne vien Eiropā, bet arī Austrālijā, Ziemeļamerikā, Āzijā un Āfrikā. VALPRO ir sena vēsture, padomju laikā to pazina kā Valmieras ugunsdzēsēšanas iekārtu rūpnīcu.

Kad tu sāki strādāt VALPRO un kā dabūji šo darbu?

Es sāku strādāt VALPRO 2014. gadā. Mana māsa ieteica nosūtīt savu CV uz šo uzņēmumu, jo viņiem bija sludinājums, ka meklē strādniekus. Mana māsa teica, ka tur ir labs darbs un alga.

Pēkšņi man zvanīja, aizgāju uz VALPRO, un uzreiz pieņēma darbā.

Kas tev darbā jādara? Vai darbs ir grūts?

Es krāsoju (pulverkrāsošana) 5,10 un 20 litru kannas, tad vēl uzgaļus, vākus, visādas detaļas u.c. Apstrādāju kannu iekšpusi. Arī kodinu šķīvjus, viļņvadus priekš antenām un vēl visādas citādas detaļas. Jādara arī citi, retāki, darbi, vienu vai divas reizes gadā – krāsoju, gruntēju un lakoju 55 litru kuģu boilerus. Vēl strādāju par kniedētāju, pakoju un stīpoju kastes. Kā redzams, tur man ir visādi un daudzveidīgi darbi.

Sākums bija grūts, nebiju pieradis pie tādas fiziskas slodzes. Taču vēlāk viss aizgāja un iemācījos dažādus darbus darīt.

Kādi vēl nedzirdīgie strādā VALPRO un par ko?

Mēs esam četri nedzirdīgie, kas strādā VALPRO – vēl Raimonds, Kristers un Jānis. Arī viņi krāso dažāda lieluma kannas, apstrādā to iekšpusi, arī par kniedētājiem un vēl citi darbi.

Kā tu komunicē ar dzirdīgajiem darbabiedriem? Var labi saprasties?

Komunikācijā ar darba kolēģiem it kā labi viņus saprotu. Reizēm jālūdz atkārtot, lai es visu saprastu. Mūsu darba kolēģi mūs ciena no visas sirds, un nedzirdīgie ir ļoti apmierināti, ne par ko nesūdzas. Mums ir superīgs darba kolektīvs!

Kas tev visvairāk patīk darbā? Kas nepatīk?

Man un pārējiem nedzirdīgajiem patīk pakotavā strādāt, kniedēt vākus kannām, iesmērēt ar eļļu un aizvērt ciet. Tad uzliek virsū sprūdu, liek kannas kastē, tās tiek automātiski aizlīmētas un viss gatavs.

Mums arī patīk ik pēc 30 minūtēm mainīt darba veidu, ko katrs dara. Arī katru dienu mainās darba vietas.

Man un citiem nedzirdīgajiem ne sevišķi patīk tīrīt vāku piekares. Bet viss pārējais mums patīk!

Vai tu ieteiktu citiem nedzirdīgajiem iet strādāt uz VALPRO? Kāpēc?

Man grūti pateikt. It kā jā, bet viņiem jābūt labai veselībai un fiziski spēcīgiem. Jāspēj apgūt daudzveidīgos darbus, jāspēj tos precīzi paveikt.

Nedzirdīgajiem ir rokas un kājas, viņi var veikt šos darbus, iemaņas var apgūt uz vietas, nedzirdīgie vēro, kā jādara, un ātri iemācās.

Es uzskatu, ka VALPRO dzirdīgie ir apmierināti, kā nedzirdīgie strādā. ●

CILVĒKIEM AR GARĪGA RAKSTURA TRAUCĒJUMIEM IESPĒJA APGŪT JAUNAS PRASMES

Personām ar garīga rakstura traucējumiem piedāvā apgūt tādas dzīvei derīgas un darba tirgum nepieciešamas prasmju programmas kā *Trauku novākšana, Trauku mazgāšana, spodrināšana, Augļu un dārzeņu šķirošana, Preču ievietošana tirdzniecības zālē, Preču kraušana noliktavā.*

Ikvienam prasmju programmu pabeigušajam ESF projekts *Personu ar invaliditāti vai garīga rakstura traucējumiem integrācija nodarbinātībā vai sabiedrībā*

nodrošina patstāvīgas dzīves, nodarbinātības vai darba meklējumu uzsākšanai nepieciešamo atbalstu un konsultācijas.

Profesionālās piemērotības noteikšanas un mācību laikā nodrošināta prasmju apmācība, ēdināšana, izmitināšana un sociālpsiholoģiskais atbalsts.

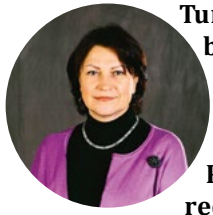
Lai kļūtu par SIVA ESF projekta dalībnieku, vispirms ir jāpiesakās uz SIVA projekta profesionālās piemērotības noteikšanas 10 dienu nodarbībām Jūrmalā, tuvākie datumi: 05.10.2020.,

 SOCIĀLĀS INTEGRĀCIJAS
VALSTS AĢENTŪRA

19.10.2020. Pieteikšanās: pa tālruni 26385047, e-pasts: sivaprojekts@siva.gov.lv profesionālās piemērotības noteikšanas nodarbībām Jūrmalā. ●

Teksts: Zigmārs Ungurs Foto: Svetlanas Strazdiņas personīgais arhīvs

NEDZIRDĪGAJIEM VAJAG SAVU PANSIONĀTU

Turpinām stāstīt biedrību un biedru viedokļus par to, kas jāpaveic turpmāk, ilgākā laika posmā. Par savu nākotnes redzējumu, ko gaida

no LNS nākamajos simt gados, stāsta Svetlana Strazdiņa.

Mana pirmā un galvenā vēlme – lai nedzirdīgajiem vecuma pensionāriem tiktu iekārtoti atsevišķi pensionāti. Varbūt varētu tikai vienu, bet lai būtu tikai nedzirdīgajiem un atrastos Rīgā.

Kāpēc neredzīgajiem ir atsevišķi pan-

—*Rolands Brikmanis*

KAS PAR TO MAKSĀS?

Ja mēs neiedziļināties sociālās grupas vajadzībās, bet virspusēji tikai skatāmies no salīdzinājuma konteksta, tad jā, nedzirdīgajiem arī vajag savu pensionātu, jo neredzīgiem taču ir. Tomēr neredzība pieder pie ļoti smagas invaliditātes un šai sociālai grupai ir sarežģīti, dažkārt neiespējami veikt parastas, ikdienišķas lietas.

Lai mēs dzelžaini varētu nostiprināt pārliecību, ka nedzirdīgajiem vajag savu pensionātu ir svarīgi izprast, kas būs šī mērķgrupa, kam nepieciešams ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojums institūcijā. Vai šie pensionāta klienti būs nedzirdīgie, kas ikdienā lieto zīmju valodu, vai šai mērķgrupā būs iekļautas arī personas, kas zaudējušas dzirdi vecuma dēļ.

Ja mēs runājam par mērķgrupu, kas ikdienā lieto zīmju valodu, tad šādas speciālas institūcijas, vienkārši skatoties pēc vajadzību skaita, izveide nav nepieciešama, bet var apsvērt nodaļas izveidi kādā no jau esošiem pensionātiem. Pro-

—*Inese Immure*

BEZ ZĪMJU VALODAS IKDIENAS DZĪVE VAR TIKT NEGATĪVI IETEKMĒTA

Nedzirdīgajiem senioriem, kuri atsevišķi dzīvo veco ļaužu pensionātos, ir ļoti svarīgi nodrošināt iespēju izmantot zīmju valodu. Tā ļauj gan sazināties, gan saņemt jēgpilnu un saprotamu informāciju, gan socializēties. Ja nedzirdīgajiem nav tādas iespējas, viņu ikdienas dzīve var tikt negatīvi ietekmēta, izraisot vientulības, neapmierinātības un sociālās nošķirtības sajūtu. Nenodro-

sionāti, bet nedzirdīgajiem nav? Pašlaik nedzirdīgie cilvēki izkaisīti pa pensionātiem visā Latvijā un ir neapmierināti.

Esošajos pensionātos kopā ir dažādi iemītnieki – vecuma pensionāri ar redzes traucējumiem, intelektuālās attīstības traucējumiem, kustību un dzirdes invalidi. Nedzirdīgajam nav ar ko parunāties, citi viņu nesaprot.

Valstij vajadzētu parūpēties arī par pensionātu nedzirdīgajiem pensionāriem, kur viņi visi varētu būt kopā un komunicēt zīmju valodā.

Esmu ciemojusies pie draugiem Vācijā, Zviedrijā un pati savām acīm redzēju, ka tur tādi pensionāti ir. Mūsu nākotne

tams šai nodaļai būtu jāatrodas Rīgā, lai šīs personas, kas atrodas institūcijā, spētu apmeklēt gan Latvijas Nedzirdīgo savienību, gan nedzirdīgo pasākumus.

Šeit rodas jautājums, kas par to maksās? Šai Rīgas institūcijai, kas sniegtu pakalpojumus nedzirdīgajiem, būs jāslēdz līgums ar pašvaldību, kurā nedzirdīgais deklarēts un šai pašvaldībai attiecīgi būs jāmaksā par pakalpojuma sniegšanu. Ne visu pašvaldību politika, kā arī budžets atļauj slēgt līgumu ar citu pašvaldības teritorijā esošu institūciju un apmaksāt pakalpojumu. Ir pašvaldības, kurām ir savs pensionāts un tās noteikti atteiksies tērēt pašvaldības līdzekļus par analogu pakalpojumu citai pašvaldībai.

Ministru Kabineta noteikumos Nr. 138 *Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu* 10. punktā norādīts, kādi dokumenti jāiesniedz Sociālajā dienestā, lai saņemtu sociālo pakalpojumu. Pamatā, lai persona iestātos pensionātā, nepieciešams iesniegt personas iesniegumu un ārsta atzinumu sociālajā dienestā, kurš attiecīgi pieņem

viņiem jau ir tagadne. Un viņiem tie nav dienas centri, tur var pastāvīgi dzīvot. Bet tas nav gluži par brīvu, nedzirdīgajiem no savas vecuma pensijas jāmaksā par dzīvošanu pensionātā.

Es domāju, ka mūsu sistēma jāmaina, vajag tādus likumus, kas ļautu pastāvēt pensionātiem nedzirdīgajiem. Lai tur viss būtu uz vietas – ārsti, citi medicīnas darbinieki, sociālie aprūpētāji un citi.

Ko es vēl gribētu minēt pie savām nākotnes vēlmēm – lai nedzirdīgajiem, aizejot vecuma pensijā, neatņemtu invaliditātes pensiju. Ja nedzirdīgais aiziet vecuma pensijā, viņš tāpēc nesāk dzirdēt, vai ne? ●

lēmumu par personas atbilstību vai neatbilstību pakalpojuma saņemšanai.

Manā skatījumā nākamais klupšanas akmens būs nedzirdīgo uzņemšana pensionātā. Uzņemot personu institūcijā, klientam veic pirmreizējo izvērtēšanu. Klients pārsvarā istabā nekad nebūs viens un abiem istabas biedriem jābūt vienādam aprūpes līmenim. Piemēram staigājošu nedzirdīgu klientu nevar ievietot istabā kopā ar nedzirdīgu klientu, kas pēc insulta ir palicis pilnīgi gulošs, kā arī klientam ar smagu demenci ir jāatrodas demenču nodaļā, bet tādas atsevišķas nodaļas izveide nedzirdīgajiem nav nepieciešama.

Ja nedzirdīgo sabiedrība vēlas savu pensionātu, tad noteikti ir jāveic grozījumi, sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā veicot papildinājumu, ka valsts finansē ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pakalpojumus nedzirdīgām personām. Ir jāpaplašina mērķgrupa, jāiekļauj arī personas, kas zaudējušas dzirdi gan vecuma, gan dažādu saslimšanu, traumu dēļ. ●

šīnot piekļuvi zīmju valodai, viņi nevar izmantot pensionāta piedāvātās iespējas tikpat daudz, cik viņu dzirdīgie biedri.

Pēc "Kopsoli" rīcībā esošās informācijas, šobrīd pensionātos jeb ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās dzīvo 17 nedzirdīgie cilvēki, kuri sazinās zīmju valodā. Pensionātā Daugavpilī vienā ēkā dzīvo 4 nedzirdīgie, Rēzeknē kopā dzīvo 3, no kuriem viens

dzīvo citā pensionātā. Pa vienam nedzirdīgajam dzīvo Smiltēnē, Balvos, Alūksnē, Jūrmalā, Sedā, Tukumā, Rūjienā un Rīgā (filiālē "Juglā"). Divi nedzirdīgie dzīvo pensionātā "Ezerkrasti" Rīgā. Saziņa ar pensionāta personālu notiekot gan rakstiski, gan ar žestiem, gan izmantojot zīmju valodas tulku. ●

KĀ IZMANTOJAM MOBILĀS LIETOTNES

Daudzas valsts un pašvaldību iestādes un uzņēmumi izveidojuši savas lietotnes klientu ērtībām. Mūsu biedrus varētu ieinteresēt sekojošās.

Pasažieru vilciens

Ļoti lietderīga ir lietotne *Vilciens*. Tajā var atrast vilcienu sarakstus, iegādāties elektronisko biļeti, kas viedtālrunī jāuzrāda kontrolierim.

Apturi Covid

Daudzi jau zina, ka lietotne *Apturi Covid* ir inficēšanās ar Covid-19 informēšanas sistēma. Lai to lietotu, telefonā jābūt ieslēgtam *Bluetooth*.

LVM GEO

Lietotnē *LVM GEO* var uzzināt par AS *Latvijas valsts meži* tūrisma objektiem, dabas takām u.c.

Ceļo droši

Mobilā lietotne *Ceļo droši* noderēs jebkuram Latvijas iedzīvotājam, kurš plāno doties tuvākā vai tālākā braucienā uz ārvalstīm, arī pieredzējušiem ceļotājiem. Tā palīdzēs veiksmīgi sagatavoties braucieniem, brīdinās par iespējamiem riskiem, norādīs, kur meklēt palīdzību ārkārtas situācijās.

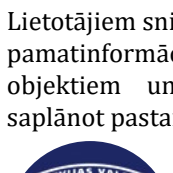
jušiem ceļotājiem. Tā palīdzēs veiksmīgi sagatavoties braucieniem, brīdinās par iespējamiem riskiem, norādīs, kur meklēt palīdzību ārkārtas situācijās.

Rīgas pašvaldības policija

Rīgas pašvaldības policija – šajā lietotnē Rīgas iedzīvotāji var ziņot par pārkāpumiem, lūgt pašvaldības policijai palīdzību.

Lietotājiem sniedz iespēju īsā laikā iegūt pamatinformāciju par dažādiem dabas objektiem un infrastruktūru, palīdz saplānot pastaigu vai izbraucienu dabā.

Dabas Tūrisms

Lietotne *Dabas Tūrisms* sniedz informāciju par dabas tūrisma iespējām īpaši aizsargājamās dabas teritorijās Latvijā.

Lietotājiem sniedz iespēju īsā laikā iegūt pamatinformāciju par dažādiem dabas objektiem un infrastruktūru, palīdz saplānot pastaigu vai izbraucienu dabā.

Mana drošība

Valsts policijas lietotne *Mana drošība* dod iespēju komunicēt ar Valsts policiju, sniedz informāciju par aktuāliem un svarīgiem drošības jautājumiem.

giem drošības jautājumiem.

Vides SOS

Vides SOS izveidota, lai sabiedrība ātri varētu paziņot Valsts vides dienestam par pārkāpumiem pret vidi. Var nofotografēt, piemēram, mežā izbērtus atkritumus, nofotografēt un nosūtīt. Izmantojot GPS, šos atkritumus atradīs.

Ogres novadnieks

Arī vairākām pašvaldībām ir izveidota sava lietotne. Piemēram, *Ogres novadnieks* dod iespēju Ogres novada iedzīvotājiem un viesiem saņemt informāciju par novada aktualitātēm, novadā notiekošajiem pasākumiem, tūrisma objektiem un maršruti, autobusu maršrutu sarakstiem.

WhatsApp

Ļoti populāra lietotne ir *WhatsApp*. Tiem, kuri to lieto, nekas nav jāskaidro. Citi savukārt izmanto *Skype*, *Telegram*, *Facebook Messenger*, *Signal*.

Waze

Autovadītāju vidū ļoti populārs ir *Waze*. Tā ir tiešsaistes navigācijas lietotne viedtālruni un planšetdatoriem, kas darbojas kopš 2008. gada, un tai ir vairāk nekā 50 miljoni aktīvu lietotāju visā pasaulē.

Mobilly

Ļoti noderīga ir lietotne *Mobilly*. Tajā var samaksāt par autostāvvietu, iegādāties autobusa, vilciena biļetes u.c.

Visi, kas brīvi lieto planšetdatoru vai viedtālruni, zina, ka dažādu citu lietotņu ir ļoti daudz un visgrūtākais ir izvēlēties, kuras noderēs.

Kā mūsu biedri izmanto lietotņu sniegtās iespējas?

Stāsta LNS valdes loceklis Ainārs Osmanis.

1) Pasažieru vilciens.

To lietoju, lai uzzinātu vilcienu grafiku un pirktu biļetes. Tam ir alternatīvā lietotne *Mobilly*, tur gan vairāk pārku biļetes uz vilcieniem un autobusiem. Pērku apmēram vienu vai divas reizes nedēļā. Mani apmierina, tur nav starpības lietošanā, dzirdīgs vai nedzirdīgs. Uzņēmumiem iesaku kontaktiem norādīt ne tikai telefona numuru, bet arī e-pasta adresi vai SMS /*WhatsApp* numuru rakstiskiem jautājumiem, uz kuriem atbildi vajag saņemt tādā pašā ātrumā, kā pa telefonu dzirdīgais saņem mutisku atbildi.

2) *Ceļo droši* lietoju reti, 1 reizi gadā. Biežāk nav nepieciešamības. Minimāla informācija dota par katru valsti, kontaktus priekš nedzirdīgiem var izmantot, jo tiek dota e-pasta adrese. Neesmu rakstījis, un man nav zināms, cik ātri būs atbildes uz jautājumiem.

3) *Rīgas pašvaldības policija* ir ļoti laba lietotne, perfekti strādā, paziņojumus var iesniegt, aizsūtīt bildes utt. Izmantoju 2–5 reizes gadā, lai iesniegtu iesniegumus.

4) *eparaksts Mobile*, izmantoju dokumentu parakstīšanai un autentificēšanai *latvija.lv* un oficiālā valsts adresē. Labi darbojas.

Tās ir visas valsts, pašvaldību vai valsts uzņēmumu lietotnes, ko lietoju.

Es domāju, mums, nedzirdīgajiem, ir problēma. Ja dzirdīgie var zvanīt, piemēram, SIA *TET* vai citiem uzņēmumiem/organizācijām un saņemt tūlītēju atbildi, tad nedzirdīgie zvanīšanas vietā raksta e-pastu un atbildi gaida kādas divas darba dienas. Vai te nav diskriminācija? ●

Teksts: Inese Immure Foto: Guntas Vazdiķes personīgais arhīvs

VĒROT DĀRZU – TĀ IR MANA MEDITĀCIJA

Daļdārzu konkurss, ko šovasar Latvijas Nedzirdīgo savienība organizēja sadarbībā ar Latvijas Universitātes Botānisko dārzu, ir noslēdzies. Laikraksts *Kopsoli* piedāvā interviju ar konkursa uzvarētāju Guntu Vazdiķi, LNS Liepājas biedrības biedri, kas ir izveidojusi skaistu daļdārzu pie savām mājām.

Cik gadus Tu veido savu dārzu?

Padomju laikā mūsu dārzā ziedu un dekoratīvo augu nebija, tā vietā stādījām augļus un dārzeņus. Par cik nācās domāt, ko likt uz galda, audzējām pārtiku paši – no dobēm tika vāktas zemenes, redīsi, bietes, izcilātas vairākās kartupeļu vagas.

Kad mani bērni bija mazi, izlēmu veidot zālienu, lai varētu spēlēt futbolu. Visa dārza teritorija bija viens liels zāliens! Reiz mauriņa malā ievēroju tukšu zemes plekšti, un prātā ienāca doma tur kaut ko iestādīt. Devos uz stādu audzētavu un iepirkos bez iepriekš pārdomāta plāna. Nopirku dažādu formu tūjas un citus stādus, kas man tajā brīdī iekrita sirdī. Drīz pēc tam sāku iedziļināties dārzkopības literatūrā, lasīju “Daļdārzu avīzi”, vēlāk informāciju un iedvesmu smēlos arī internetā.

No kā sastāv Tavs daļdārzs un kas tajā aug?

Manā daļdārzā aug dažādu šķirņu tūjas, Kanādas egles, Jāpanas spirejas, klājeniskie kadiķi, buksi, kalnu priedes, bārbeles, segliņi, hortenzijas, heihēras, auzenes, klinšrozēs, mežvītnes, vītenrozēs, dažādas ziemcietes un vasaras puķes. Tumši sarkanā ir mana iecienītākā dārza krāsa.

Kā Tu veido augu kompozīcijas?

Visas augu kompozīcijas veidoju pati. Dārzu projektēju divās daļās – pie dzīvo-

jamām ēkām ir daļdārzs, kur viss stādīts skaistumam, bet aiz siltumnīcām ir vieta sakņu un augļu dārzam.

Kamēr skujeņi vēl bija mazi, dārzā stādīju vasaras puķes un ziemcietes (daudzgadīgos augus). Ar katru gadu ziedu skaits saruka un galveno lomu dārzā pārņēma skujeņi un dekoratīvie krūmi. Lai izveidotu perfektu daļdārzu, ir svarīgi to veidot tā, lai ir skaisti visu cauru gadu. Lieliski noderēja dažādi skujkoki, dekoratīvie krūmi, liela nozīme ir krāsu un garuma kombinācijai – priekšplānā vēlams stādīt zemās puķes.

Vai ir vēl kādi materiāli, kurus Tu izmanto, lai uzlabotu dārza izskatu?

Nogāzē pie pagraba ir ierīkots akmens dārzs. Ar savām rokām esmu izveidojusi dažādu lielumu bumbas, ar kurām dekorēju dobes. Zālienā ir uzstādītas vecākā dēla pašdarinātās divvietīgās šūpoles un lielās puķu kastes.

Sēdēt šūpolēs un vērot dārzu – tā ir mana meditācija!

Vai Tu savā daļdārzā mēdz kaut ko pamainīt?

Man ir daudz ideju par daļdārza paplašināšanu. Vēlos ierīkot strūklaku, ugunsкура vietu un izvietot nelielas skulptūras. Tas viss vēl ir procesā!

Kāda ir Tava lielākā piedzīvotā neveiksme, iekopjot dārzu? Ko no tās mācījies?

Veidojot daļdārzu, protams, ir nācies pieļaut kļūdas – dažus augus vajadzētu mainīt vietām. Piemēram, spilgti dzelteno forsītiju pavasarī iestādīju priekšplānā, bet vasarā, kad tā noziedēja, sapratu, ka krūmam tā nav istā vieta. Mana lielākā neveiksme bija rododendrs, kas ir prasīgs augs un tam nepieciešama atbilstoša augsne, un pareiza augšanas vieta.

Kādi būtu Tavi praktiskie ieteikumi tiem, kas vēlas sākt skaista piemājas dārza iekopšanu?

Cilvēkiem, kas vēlas sākt veidot savu daļdārzu, iesaku iegādāties augus, kas atrodami Latvijas stādu audzētavā. Droši izvēlēties jebko, kas pašam patīk! Ir svarīgi pievērst uzmanību augu šķirnēm, izskatam, izmēriem (garums, platums, diametrs), lapu krāsai un ziedēšanas periodam. Jānoskaidro, kādā augsnē stādam patīk augt. Iedvesmai var ieskatīties internetā vai žurnālā, kurā piemeklēt sev vēlamo dārza stilu. Ļoti palīdz pierakstu un skiču veidošana burtnīcā. ●

APMEKLĒ BOTĀNISKO DĀRZU!

Latvijas Universitātes Botāniskais dārzs ir brīnišķīga vieta mierīgām pastaigām, kuras laikā var izjust tropu valdzinājumu, ieraudzīt un uzzināt kaut ko jaunu, kā arī atpūties no ikdienas steigas.

Botāniskais dārzs atrodas Rīgā, Pārdaugavā, Kandavas ielā 2. Dārza kolekcijā ir sugas no dažādām pasaules vietām, tajā skaitā pasaulē retas un apdraudētas sugas, pārtikā lietojami augi. Augi pārstāv Āfrikas, Amerikas, Āzijas, Austrālijas un Eiropas dažādu silto klimatisko reģionu.

Plašai publikai apskatāmā kolekcijas daļa atrodas augu mājās – Palmu mājā ar subtropu augiem, tropu mājā ar mitro tropu augiem un sukulentu augu siltumnīcā ar kaktusiem un citiem sauso reģionu augiem. Apmeklētājiem pieejama arī plaša āra teritorija, kur attiecīgajā sezonā var redzēt dažādas krāšņas ziedēšanas - pavasarī zied magnolijas un rododendri, vasarā rozēs, rudenī dālijas.

Tāpat Botāniskajā dārzā ir apskatāma Tropu Tauriņu māja. Tajā ir iespējams piedzīvot tropu eksotiku: izjust tauriņu spārnu vēdas, augu smaržu un džungļu klimatu. Klātienē var vērot tauriņus no Dienvidamerikas, Āzijas un Āfrikas tropiskajiem džungļiem, piemēram, zilos morfidus, pūctauriņus, citrontauriņus, dažādu sugu dižtauriņus. Dabā tie dzīvo baros un mitinās klajās, saulainās laucēs. Spārni ir to krāšņākā rota, vienlaikus to spilgtais krāsojums vai zīmējums tauriņu aizsargā, atbaidot plēsējus. Ekspozīcijas lielāko tauriņu spārnu atvērums pat ir salīdzināms ar divām lielām plaukstām.

Septembrī un aprīlī dārzs apmeklētājiem ir atvērts no pl. 10 līdz 19, oktobrī-martā no pl. 10 līdz 16, savukārt maijā-augustā no pl. 10 līdz 21. Ar ieejas biļešu cenām var iepazīties mājaslapā www.botanika.lu.lv. ●

SEPTEMBRIS LNS VĒSTURES LAPPUSĒS

- Dibināta LNS Ventspils reģionālā biedrība (14.09.1952)
- Atvērts LNS vēstures muzejs k/c *Rītausma* (6.09.1974)
- Noorganizēts LNB I nedzirdīgo skaistumkonkurss *LNB Princese - 88* (1988)

- Notiek pirmās LNB auto daudzciņas sacensības *Rīgas gailis - 90* (1990)
- Pasaulē nedzirdīgo diena pirmoreiz iekļauta Latvijas kalendārā kā oficiāli atzīmējama septembra pēdējā svētdienā (1990)
- Pirmoreiz Nedzirdīgo diena "ārpus 4 sienām" Jāņa sētā (1995)

- Nedzirdīgo diena Vērmanģārzā (1998 un 1999), tāda diena turpmāk ik gadus notiek arī citās vietās, piemēram, Latviešu biedrības namā,

Kongresu namā u. c.

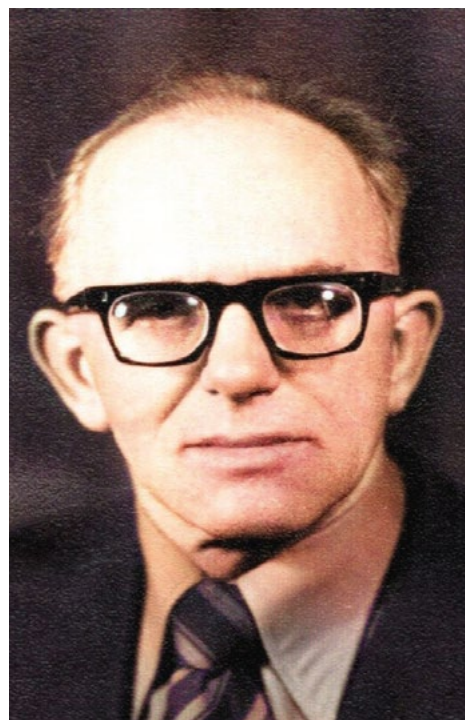
- 1. septembrī stājas spēkā Valsts valodas likums, kura 3. pants nosaka, ka valsts nodrošina latviešu zīmju valodas lietošanu un attīstīšanu nedzirdīgo saziņai. Šis datums kļuvis par Zīmju valodas dienu Latvijā (2000)
- Rēzeknē, Raiņa ielā 5a pēc eiroremonta klubs atdzimis jaunā kvalitātē – atklāts dienas centrs (2004)
- Lattelecom piešķir 50 % atlaidi LNS biedriem interneta abonēšanas maksai (2005)
- Nedzirdīgo dienas koncertā pirmoreiz uzstājas amatiermākslinieki no ārzemēm (2007)
- Starpetniskais kultūras forums *Latvija – mūsu zeme klusumā* Rīgā (2008)
- LNS laikraksta *Kopsolī* 1000. numura iznākšana un svētki lasītājiem Jāņa sētā (2010)
- Liepājā, 1905. gada ielā 35, un Rīgā, Elvīra ielā 19, Sociālās rehabilitācijas centru būvniecības uzsākšana (2010)
- Pasākums *Nedzirdīgo diena dzirdīgo pasaulē* notiek Dzintaru koncertzālē (2010)
- Pirmoreiz ar valsts apmaksātu surdultulkošanas pakalpojumu nodrošināti nedzirdīgie arodskolu audzēkņi un augstskolu studenti (2011)
- Nedzirdīgo dienas pasākums norit Elvīra ielas pagalmā (2011)
- Sadarbībā ar NVA top jauns pakalpojums – nedzirdīgo klientu videosaīņa ar tulku tiešsaistē (2013)
- Izveidots LNS dienas centrs *Rītausma* Rīgā (1.09.2014)
- LNS atzīmē Nedzirdīgo dienu ar dažādām aktivitātēm nedēļas garumā (2015)
- LNS atzīmē Zīmju valodas dienu, organizējot pasākumu *Zīmju valoda tuvplānā* (2016)
- LNS pārstāvji piedalās Eiropas Parlamentā rīkotajā konferencē *Daudzvalodība un vienlīdzīgas tiesības ES:*

zīmju valodu loma Briselē, Beļģijā (2016)

- Pirmoreiz Latvijā nedzirdīgajiem Dzirciema aptiekā Rīgā sazināties palīdz e-tulks (2018)

- Pirmoreiz notiek Starptautiskās zīmju valodu dienas atzīmēšana (23.09.2018)
- Nedzirdīgo dienā Rītausmā norisinās diskusija *Vardarbībai Nē!* (2019).

PIEMINAM

95 gadi apritētu LNS Goda biedram Sergejam Sigņevam (10.09.1925 – 7.10.2004).

Viņš bija viens no Nedzirdīgo biedrības Daugavpils nodaļas dibinātājiem (1947), ilggadīgs Daugavpils nodaļas priekšsēdētājs (1956 – 1958 un 1964 – 1988), aktīvs sabiedriskais darbinieks un pašdarbnieks, daudz palīdzējis saviem biedriem dažādu jautājumu risināšanā. Strādāja Daugavpils MRU grāmatniecības iecirknī no 1952. gada līdz pensijai. ●

Teksts: Regīna Rizika Foto: Līga Pauniņa, LNS muzeja arhīvs

ATCEROTIES MŪSU LABVĒĻUS

Atzīmējot LNS simtgadi, mēs, LNS Goda biedres Regīna Rizika un Anna Moiseja, Nedzirdīgo olimpiādes zelta medaļnieks Nikolajs Dambergs ar sievu Intu, seniori aktīvisti Zigrīda Žukauska, Imants Intsons un Ēvalds Grabežs, kā arī ceļvedis Līga Pauniņa, ar savu klātbūtni godinājām un pieminējām Latvijas Nedzirdīgo biedrības (LNB) Centrālās valdes priekšsēdētāju Paulu Timermani, Rīgas Nedzirdīgo skolas direktoru Aleksandru Pārūpi un Rīgas Nedzirdīgo skolas pasniedzēju Edīti Alsteri. Nolikām ziedus un iedezām sveces kapos, dalījāmies atmiņās. Paldies mūsu labvēļiem par sirds siltumu, rūpēm un cīņu dzīves pabērnū labā!

PAULS-FRIDRIHS TIMERMANIS (1914-2000)

Dzimis Lugā, Sanktpēterburgas apgabalā. Paula māte nomira agri, un abi ar māsu nokļuva bērnu namā. Apguvis maiznieka, sudraba kalēja, frēzētāja un kurpnieka amatus. Dienēja Latvijas armijā. Bija aktīvs sportists - gan vasarā, gan ziemā nodarbojās ar peldēšanu. 1938. gadā kļuva par Latvijas čempionu kanoe airēšanā.

II pasaules kara laikā krievu armijā bija radiotelegrāfists. Pēc kara strādāja Iekšlietu ministrijā, bija Viļa Lāča paziņa.

1956. gadā pabeidza LVU Vēstures fakultāti. Studiju laikā iepazinās ar topošo sievu, izaudzināja četrus bērnus.

LNS sistēmā P. Timermanis darbojās no 1960. līdz 1971. gadam. Pirmos divus gadus viņš strādāja kā LNB Rīgas mācību ražošanas uzņēmuma (MRU) direktors. No 1962. līdz 1971. gadam P. Timermanis bija LNB CV priekšsēdētājs. Timermaņa darbība saistās ar nedzirdīgo biedrības uzplaukumu - zelta periodu. Tika uzcelts Rīgas MRU, kopmītnes ēka ar sarkano stūrīti, Rīgas Nedzirdīgo skolas internāts, Ventspils biedrības māja ar dzīvokļiem, kultūras nams *Rītausma*. Nedzirdīgajiem biedriem tika piešķirti dzīvokļi ne tikai Rīgā, bet arī Jelgavā, Liepājā, Valmierā, Daugavpilī. Katru nedēļu pēc

darba Timermanis vadīja politpulciņu.

Pauls Timermanis zīmju valodu nepārvaldīja, bet kopēju valodu prata atrast ar visiem. Ar sirdi un dvēseli atbalstīja nedzirdīgo vajadzības, bija sirsnīgs un vienkāršs cilvēks. Timermanis ar sievu vienmēr bija klāt visos Nedzirdīgo biedrības pasākumos, abi tika ielūgti uz nedzirdīgo kāzām, sporta spēlēm. Ar nedzirdīgajiem biedriem tika organizēti pat braucieni ar nakšņošanu teltī!

Intrigu dēļ P. Timermanis bija spiests atkāpties no amata, un drīz pēc tam pameta biedrību pavisam. Vēlāk viņš strādāja par direktoru Jūrmalas bērnu nometnē.

ALEKSANDRS PĀRŪPE (1890-1974)

Aleksandrs Pārūpe visu savu darba mūžu veltīja nedzirdīgo bērnu mācīša-

nai un audzināšanai. Skolotāja gaitas Pārūpe sāka Valmieras Kurlmēmo skolā. 1925. gadā tika iecelts par Laizānu Kurlmēmo skolas direktoru. Skolas ēka - tagad Lūznavas muiža - joprojām pastāv. Tā ir skaista, labi saglabājusies celtnē. Pārūpes sieva tolaik strādāja par rokdarbu skolotāju.

No 1941. līdz 1953. gadam A. Pārūpe bija Rīgas Kurlmēmo skolas direktors. Tas bija grūts juku un haosa laiks. A. Pārūpe prata nedzirdīgajiem bērniem noturēt Rīgas skolu, mācēja pastāvēt par latviešu valodas mācību skolā. Kara laikā A. Pārūpe ar meitu palika Latvijā, bet viņa sieva un dēls emigrēja.

1949. gadā A. Pārūpem piešķīra Nopelniem bagātā skolotāja titulu. Viņa hobiji bija ģeogrāfija un šahs (Pārūpe šahu spēlēja ar visiem bērniem vienlaicīgi). Raksturā stingrs, bet vienmēr laipns pret bērniem. Zīmju valodu Pārūpe neprata, un mūs - nedzirdīgos - audzināja pēc orālās (runas) metodes. Mēs bijām paklausīgi, čakli, disciplinēti. Tā laika audzināšana nepieļāva nepaklausību.

Ar aprīnojamo tālredzību un centību A. Pārūpe saglabāja un E. Štāla laikā LNS muzejam nodeva dokumentus, fotogrāfijas un dažādus faktus. Padomju laikos tas bija riskanti.

A. Pārūpes meita Edīte Alstere (1926 - 2012) savā profesionālajā darbībā gāja tēva pēdās. Tāpat kā A. Pārūpe, arī viņa visu savu darba mūžu bija skolotāja nedzirdīgajiem bērniem.

P.S. A. Pārūpes mazmeita Ināra Pētersone izsaka sirsnīgu pateicību par to, ka atceramies un godinām viņas vectēvu Aleksandru Pārūpi un viņas mammu Edīti Alsteri. ●

SVEICAM OKTOBRA JUBILĀRUS!

Rīgas biedrībā

- 8.10 GAĻINA KROTKOVA
9.10 IRA KUĻIKOVA
11.10 INGRĪDA SIVKO
13.10 FEODORA OĻŠEVSKA
27.10 JEKATERINA BESARABOVA
31.10 ANDREJS ATAUDZIŅŠ

Smiltenes biedrībā

- 2.10 INGA OSETROVA

Liepājas biedrībā

- 23.10 AGRIS VALDMANIS

Kuldīgas biedrībā

- 9.10 LIGITA LIEPIŅA
12.10 GVIDO RĪTIŅŠ

LNS GODA BIEDREI ONAI JĀŅKALNEI – 90

Sveicam Onu Jāņkalni, LNS Goda biedri un bijušo LNS Pļaviņu biedrības priekšsēdētāju (1965-1988) lielajā dzīves jubilejā un novēlam saglabāt neizsīkstošu enerģiju, entuziasmu un dzīvesprieku!

LNS valde

APSVEIKUMS

Ne tikai jaunību un prieku, bet arī sirmo matu sniegu, lai jūs viens otrā milētu! Sirsnīgi sveicam mūsu biedri **Madaru Birmani** un **Sandi Ķikuru** kopīgu dzīves ceļu uzsākot!

LNS Rīgas reģionālās biedrības valde

IEPAZĪŠANĀS SLUDINĀJUMS

Mani sauc Oļegs (54 gadi). Esmu no Rīgas. Vēlos iepazīties ar nedzirdīgu sievieti, latvieti, ilgstošām attiecībām. Telefona numurs 26998330 (SMS), e-pasta adrese lucivsolegs@gmail.com.

MŪŽĪBĀ DEVUSIES SKOLOTĀJA VELTA ZAKENFELDE

Mūžībā devusies LNS biedre un Rīgas Raiņa vidusskolas ilggadējā matemātikas skolotāja Velta Zakenfelde (1928 - 2020).

V. Zakenfelde dzimusi 1928. gada 18. septembrī Valmierā, kur tolaik strādāja viņas vecāki – Anna un Jānis Tomsoni. Abi vecāki bija skolotāji, māte mācīja vēsturi, tēvs – matemātiku.

1947. gadā Velta uzsāka studijas Latvijas Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātē. Gadu vēlāk sāka strādāt Raiņa vidusskolā par bibliotekāri, bet no 1949. gada novembra sāka mācīt matemātiku. Šī skola ir vienīgā V. Zakenfeldes darbavieta, kur viņa nostrādāja līdz 2012. gadam.

1964. gadā vidusskolas programmu sāka apgūt nedzirdīgie audzēkņi, V. Zakenfelde mācīja matemātiku arī viņiem. Ar gandarījumu un sirsnību skolotāja stāstīja par savu darbu ar nedzirdīgajiem skolēniem, jo viņa uzskatīja, ka matemātika ir vajadzīga visiem.

Nedzirdīgie absolventi skolotāju atceras kā gaišu, gudru, bet stingru un prasīgu. Lai nedzirdīgajiem būtu vieglāk mācīties, skolotāja izstrādāja savus mācību materiālus, kā arī apmeklēja speciālus kursus skolotājiem, kuri strādā ar vājdzirdīgiem un nedzirdīgiem bērniem.

Kopš 1973. gada V. Zakenfelde bija arī LNS biedre un gandrīz 30 gadus vadīja LNS Rīgas biedrības Raiņa vidusskolas grupu.

Skolotājas aizraušanās daudzguodu garumā bijusi laivošana pa daudzām Latvijas upēm. Viņai patika arī dzeja un risināt krustvārdu mīklas.

2002. gadā V. Zakenfelde apbalvota ar LR Ministru kabineta Atzinības rakstu *Par paš-aizliedzību un panākumiem, strādājot Latvijas valsts un tautas labā.*

Paldies, Skolotāj, par lielo ieguldījumu nedzirdīgo audzēkņu izglītošanā visa mūža garumā!

Latvijas Nedzirdīgo savienība izsaka līdzjūtību V. Zakenfeldes tuviniekiem. ●

LĪDZJŪTĪBAS

*No Tevis tik daudz bija ko gūt.
Tavas pēdas ir dziļas, tās nepazūd,
Mums atmiņās vēl ilgi kopā būt.
/K. Apškrūma/*

Mūžībā aizgājusi mūsu biedre, bijusī LNS Rīgas biedrības Raiņa vidusskolas grupas priekšsēdētāja **VELTA ZAKENFELDE** (18.09.1928-26.08.2020).

Izsakām visdziļāko līdzjūtību viņas tuviniekiem.

+

Mūžībā aizgājuši mūsu biedri **LAIMONIS GOBIŅŠ** (14.07.1952 - 21.08.2020)

MĀRA KLIEVĒNA

(19.04.1942-12.09.2020)

Izsakām visdziļāko līdzjūtību viņu tuviniekiem un draugiem.

LNS Rīgas reģionālā biedrība

+

*Uzpūš vējš un pārrauj sveces mūžu,
Aust diena un pārrauj zvaigznes mūžu,
Krit zvaigzne un pārrauj cilvēka mūžu.*

Mūžības ceļā devusies mūsu biedre **OLGA UTRECKA** (16.02.1926 - 16.09.2020).

Izsakām visdziļāko līdzjūtību piederīgajiem.

LNS Smiltenes reģionālā biedrība

+

Izsakām līdzjūtību mūsu biedram Andrim Fominam, māti mūžībā pavadot.

LNS Rēzeknes reģionālā biedrība

**KOP
SOLI** Izdevums "Kopsoli"
ISSN 1407 - 0170

Adrese: Elvīras iela 19, Rīga, LV-1083
E-pasts: kopsoli@lins.lv Tel.: 29180534

Redaktors v.i.: Inese Immure
Maketētāja: Ieva Immure
Iespiests: SIA "IBC PRINT BALTIC"

Sagatavots par Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Materiālu pārpublicēšana atļauta, tikai saskaņojot to ar izdevuma redakciju.

Nākamais izdevums 28. oktobrī.